

ՄԵՐ ՊԱՊԻ

ԳԱՒԱԶԱՆԸ

Թարգմանեց

ՅԻՐՈՂԻ ԿՈՍՏԱՆԷԱՆԳ

Թ. Ի. Ֆ. Լ. Ի. Ս.

Հասցան Խ. Երզնկէ, Ն. Կ. փ. տ. 21

1894

85

Վ-86

0121 - 2/15 75

1998a

30 MAY 2011

Մ

ՏՄ.

Մ-69

ՄԵՐ ՊԱՌԻ

ուր.

ԳԵՒԵԶԵՆԸ

2000
- 0.7

1007
31882

✓

Թարգմանեց

ՏԻՐՈՒԿԻ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԳ

ԹԻՖԼԻՍ

Տպ. Ս. Շարաձեհ. || Тип. М. Шарадз.

1894

28 JUN 2013

299

ՄԵՐ ՊԱՊԻ ԳԱՒԱՋԱՆԸ

Дозв. цензур., Тифлисъ, 8 Марта 1894 г.

ապի գաւազանը,
որ լղկած և
մուգ գոյնով
ներկուած էր,
թեք էր ընկել
բազկաթռուի
փափուկ թե-
ւերի վերայ:

Սյդ բազկաթռուի մէջ սիրում էր նստել մեր
լաւ պապը և պատմում էր մեզ զանա-
զան պատմութիւններ իւր երեխայա-
լութիւնից: Մէկ երեկոյ, պապը սովորակա-

նից աւելի վաղ գնաց պառկելու. նա ամբողջ օրն իրան վատ էր զգում:

Առաւօտունից ալդ օրը մռայլ էր, ձիւն էր գալիս. իսկ ճաշից յետոյ խիստ ցուրտը սկսել էր մարդկանց քթերն ու մատները սառեցնել և կայտեցնել: Մեր պապը շատ ծեր էր և չէր կարող ցրտին այնպէս դիմանալ, ինչպէս որ մենք. այդ պատճառով էլ, հէնց որ մութն ընկաւ նա բարի գիշեր ասելով, մեզ համբուրեց, օրհնեց և գնաց իւր սենեակը:

Պապի գնալուց յետոյ, մենք երկար ժամանակ խօսում էինք նորա մասին՝ «ինչպիսի բարի ու լաւ ծերուկ է. ախ, ինչպէս քաղցր ու սիրելի մարդ է»: Եւ երբ մենք պապին գովում էինք, գաւազանը կարծես փալեց ուրախութիւնից և շարժուեց ինքն իրան: Մենք ապշած նայում էինք նորա վերայ: Քիչ յետոյ մեր զարմանքին վերջ չկար, երբ նա նստեց բազկաթոռի մէջ և իւր արծաթէ գլուխը դնելով նորա բարձր մէջքին, իսկ այն-

պէս, ինչպէս որ անում էր պապը, մեզ պատմեց այս հետաքրքիր պատմութիւնը,

«Սիրելի երեխաներ, այսպէս սկսեց գաւազանը, ձեր պապը ծեր է, շատ ծեր. 70 տարեկան է. իսկ ես նորանից տասն անգամ աւելի մեծ եմ. ես իմ ամբողջ կեանքս չկարծէք թէ գաւազան էի: Ո՛հ, ոչ. յիշում եմ, որ ես մի փոքրիկ կաղին էի կախուած կաղնու տերևների մէջ: Մէկ աշնան առաւօտ սկիւռը ուրախ ու փայլուն աչքերով սկսեց թռչկոտել այն ճիւղերի վերայով, որտեղ որ ես էի: Նա ինձ պոկեց ոստից, թռաւ ճիւղից մեծ ոստի վերայ և ապա գետին: Յետոյ նա սկսեց ինձ մտիկ տալ ամեն կողմից և տարաւ մի մամուռ տեղ. այնտեղ նա իւր թաթերով մի փոս փորեց, ինձ դրեց մէջն ու ծածկեց հողով: Ի հարկ է, սկիւռը մտածում էր թէ ձմեռը որ հասնի, նա ինձ կըհանէ, կըտանի իրան տունը, որը փորուած է լինում ծառի մէջ, և այնտեղ Զրօրհնէքի տօներին անուշ անուշ կուտէ իմ միջուկս:

Բայց կամ սկիւռը մոռացել էր թէ ինչ որտեղ էր պահել, կամ թէ մէկ չար մարդ, գուցէ և մէկ լիմար տղայ սպանել էր նորան. ո՞վ գիտէ, կարելի է որ նա սատկել էր ցրտից, մէկ խօսքով ես նորան էլ չտեսայ:

«Եւ այդպէս, ես պառկած էի մութը փոսի մէջ և քանի գնում փոխվում էի զարմանալի կերպով: Ես երկար ժամանակ կադին չմնացի, այլ դարձայ մէկ փոքրիկ կողնի ծառ: Ես իմ բարակ ճիւղերս իրանց քնքոյշ տերևներով տարածում էի թէ դէպի հանգարտ քամին և թէ դէպի ամառուայ տաք արևը: Իսկ երբ ձմեռը գալիս էր, խորը ձիւնով ծածկվում էր իմ չորս կողմս. ձիւնը պակսեցնում էր ցրտի սաստկութիւնը և ինձ ազատում էր սառելուց: Այդպէս տարիներն անցան. իմ բուն աւելի բարձրանում ու բարձրանում էր. ճիւղերս լայնանում էին, իսկ արմատներս խորն էին գնում գետնի մէջ: Երբ ես 100

տարեկան եղայ, աւելի աչքի էի ընկնում իմ ամրութիւնովս, քան բարձրութիւնովս. իմ հարևան բարտին ինձանից երեք անգամ աւելի բարձր էր. բայց երբ անտառում փոթորիկներ և խիստ քամիներ էին լինում, ես ամուր կանգնած էի մնում ինչպէս մի ժայռ. ես իմ ճիւղերս շարժում էի միայն նորա համոր, որ ցոյց տամ կատաղի քամուն, թէ իրանից չեմ վախենում, իսկ խեղճ բարտին վախից դողում և թեքվում էր այս ու այն կողմն, ինչպէս որ մարդն է անում սաստիկ խառնակութեան ժամանակ: Արդէն մի քանի հարիւր տարիներ էր անցել այն ժամանակից, երբ անտառում իմ ծնունդս տօնում էին թռչուններն ու սկիւռները: Առաջինները քաղցր երգում էին, իսկ վերջինները թռչկոտում էին ճիւղերիս վերայով: Գիշերներն անտառում գայլերն ուռնալով թափառում էին, իսկ աշնան վաղ առաւօտներին վարազները խոնթխոնթալով սլաքալուծում էին

շուրջս, ուտելով իմ պտուղներս, որոնք
գետին էին ընկնում խիստ քամուց: Այն
ժամանակ այդ անտառում գտնվում էին
բարձրահասակ եղջերուներ. նոցա որսալը
թագաւորներին և իշխաններին մեծ բա-
ւականութիւն էր պատճառում: Ի՛նչպէս
ողորմելի էին երևում խեղճ եղջերու-
ները. նոցա վերայ նետեր էին արձակում
և վախեցած անասունները շտապ շտապ
փախչում էին իմ մօտով, լսելով շների
հաչոցը և որսորդների ձիանների տրո-
փիւնը: Ի՛նչպէս խղճալի էին այն տղա-
մարդիկ ու կանայք, որոնք կերակրվում
էին անտառային կաղնիներով ու բոյսե-
րի արմատներով. նոքա իրանց երջանիկ
էին համարում, երբ կարողանում էին
գիշերը քնել իմ ոտքերիս տակ կա-
նաչ խոտի վերայ: Ա՛խ, սիրելի երեխա-
ներ, ով որ բարի չէ գէպի թռչուններն
ու գազանները, նա երբեք չի կարող բա-
րութիւն անել իրան պէս մարդկանց...

«Ելի անցաւ հարիւր տարի. էլի ու

էլի. և վերջապէս հեռացան անտառից
գալլերն ու վարազները: Մէկ անգամ,
իմ ճիւղերս դողդողացին պատերազմի
սարսափելի ձայներից: Չեմ ուզում ձեզ
պատմել, թէ ինչ զարհուրելի տեսա-
րաններ ես տեսայ. չեմ հասկանում, թէ
ինչո՞ւ մարդիկ կռվում ու պատերազ-
մում են...

«Բայց ի՛նչպէս երջանիկ ու ուրախ
էին իմ ծանօթ թռչուններս. նոքա բոյ-
ներ էին շինում իմ ճիւղերիս վերայ և
ամբողջ ամառուան երկար, քաղցր ու տաք
օրերը նստած երգում, ու ծլվլում էին իմ
տերեւներիս մէջ: Ի՛նչպէս բաղդաւոր էին
ճագարներն ու նապաստակները, որոնք
խաղում էին իմ շուրջս: Ի՛նչպէս մենք բո-
լորս զուարճանում էինք արևով ու անձ-
րևով, պարզ ու սիրուն արշալուսով և
ոսկեգոյն վերջալուսով: Բոլորն էլ ինձ սի-
րում էին և ես էլ ամենքի բարեկամն էի:

«Ելի անցաւ մէկ դար. (հարիւր տա-
րի): Անտառների միջով սկսեցին ճանա-

ճանապարհներ բանալ և ինձանից քիչ հեռու մի սիրուն գիւղ շինեցին:

«Խնչպէս երջանիկ էի ես, երբ փոքրիկ երեխաները գալիս էին իմ ստուերիս տակը խաղալու:

«Խնչպէս ուրախ էի ես, երբ պառաւ կանայք ու տղամարդիկ նայում էին իմ բարձր և ամուր արմատիս մօտ և խօսում էին իրանց ջահիլ եղած ժամանակների մասին: Խնչպէս գոհ էի ես, որ յոգնած ճանապարհորդը փոթորկից յետոյ հանգստանում էր իմ ծանր ու խիտ ճիւղիս տակ: Եւ ինչպէս դուրեկան էր զօղանջում գիւղական եկեղեցու զանգակը կիւրակի օրերին:

Ես շատ էի ուրախանում, երբ տեսնում էի որ սյառաւ ու ջահիլ հարսն ու աղջիկ զուգուած ու զարդարուած, մի քանիսն արևի տակով, մի քանիսն էլ ստուերի միջով գնում էին ժամ:

«Կարծես ես նոցա հսկում էի, իսկ նոքա 'ի հարկէ այդ չգիտէին: Ես նկա-

տում էի, որ շաբաթ օրերը, ճաշերից յետոյ, երեխաները խաղալուց ու վազվզելուց աւելի զուարթացած և ուրախ ուրախ դնում էին ժամ և լսում էի, որ նոյն կարմրաթշիկ ու կենդանի, փայլուն աչքերով երեխաները գիւղի փոքրիկ ու սումնտրանի ամենալաւ աշակերտներն ու աշակերտուհիներն էին: Այդ ուսումնարանի չորս կողմը բուսել էին զանազան ծառեր և թփեր, որոնց վերայ կային զանազանագոյն ծաղիկներ: Խնչպէս ես սիրում էի բարի երեխաներին, նոքա էլ ինձ էին սիրում և իմ շուրջս հաւաքուած, երգում էին ուրախ ուրախ երգեր և ինձ լաւ լաւ անուններ էին տալիս:

«Այդ լաւ երեխաներից շատերը հիմայ մեծացել և բաղդաւոր մարդիկ են գտուել: Շատերն էլ դեռ ջահիլ ժամանակ գիւղից դնացել են մեծ քաղաքներ: Բայց ես գիւղացիների խօսակցութիւնից, որոնք ամառուան երեկոները նստում էին իմ շուրջը, հասկացայ, որ իրանց ռզնիւ ու

լաւ կեանքով պատիւ են բերել այն փոքրիկ գիւղին, որն ինձ մօտ էր շիննուած: Իսկ չար, վատ և լիմար երեխաներին ես շատ անգամ ճանգուտուում էի, երբ գալիս էին իմ ճիւղերիս վերայ բարձրանալու և քանդելու թռչունների ու սկիւռների բունները: Իմ սիրտս թէեւ փայտից է, բայց շատ ցաւում էր, լսելով թռչունների խղճալի ձայները, երբ նոցանից խլում էին իրանց փոքրիկ ձագուկներին: Ես քանի՜ քանի՜ անգամ լսել եմ, որ փոքրիկ, չար ու թափառական տղաների մայրերը տխրել և լացել են, որ իրանց երեխաներն ընդունակ են այգւղիսի վատ գործեր անելու: Եւ որչափ ցաւալի է լսել և իմանալ, որ այգւղիսի վատ տղաներն ու աղջկաները մեծանալուց լեռոյ էլ եղել են չար, անպիտան ու անազնիւ մարդիկ. այո՛, չար են եղել թէ գէպի իրանց ընկերներն ու բարեկամները և թէ գէպի ամենքը: Նոքա ապրել են վատ, գժբախտ և ոչ ոք նոցա չէ սիրել:

«Այդ ժամանակ պապի գաւազանն անհանգիստ կերպով շարժուեց բազկաթուռի մէջ. հառաչեց և նորից շարունակեց իւր պատմութիւնը:

«Ա՛խ, ա՛խ, ինչպէս դժուար էր ինձ համար բոժանուել փոքրիկ գիւղից և ասել նորան իմ վերջին «մնաս բարեւ»: Ես մէկ մէկ տեսնում էի իմ հին ընկերներին. մենք հինգ հարիւր տարի է, որ իրար ճանաչում էինք. նոցա բոլորին էլ կտրել էր փայտ կոտրողի կացինը: Ընկերներին սիրուն ճիւղերը բաժանուած էին բուններից և նոցա ահագին արմատները տանում էին զանազան տեղեր մեծ, ճռճռան սալերով: Վերջապէս իմ հերթն էլ եկաւ. ինձ կտրեցին ու գցեցին գետնին՝ Այդ բանը շատ տխրեցրեց՝ բարի գիւղացիներին. չնայելով որ ես մի ծառ էի, բայց նոքա ինձ վերայ նայում էին ինչպէս ընկերի ու բարեկամի վերայ:

«Ջրկուելով իմ ճիւղերիցս, ես անցայ շատ մղոններ, մինչև որ հասայ մի

ինչ որ տեղ, և տեսայ մեծ, շատ մեծ ջրի տարածութիւն. ես չետոյ իմացայ, որ այդ ջրի տարածութեան անուան է ծով: Ինչ տարան մի մեծ բակ և դրին իմ մի քանի հին անտառային ընկերներս և էլի ուրիշ անծանօթ կաղնիների մօտ: Նոքա սկսեցին միմեանց պատմել դարևոր անտառների հին և նշանաւոր կաղնիների մասին և ամեն բան իրար պատմում էին, ինչ որ տեսել ու լսել էին իրանց կեանքում: Մէկ անգամ, երբ մենք այդպէս խօսում էինք, մի քանի մարդիկ եկան և սկսեցին երկար ժամանակ ու դժուարութեամբ աշխատել մեզ վերայ: Նոքա մեզ աաշեցին, հարթեցրին և միմեանց այնպէս խորամանկութեամբ կապեցին, որ դուրս եկաւ մէկ մեծ նաւ: Երբ նաւը շինեցին պրծան, գցեցին ջրի երեսը: Շատ նաւաստիներ հաւաքուեցին նաւի պատշգամբում և սկսեցին նաւը լցնել ապրանքներով: Վերջապէս առագաստները բաց թողին և նաւը դուրս

գալով նաւահանգստից, շարժուեց դէպի խոր ու լայն ովկիանոսը: Չեմ կարող ձեզ պատմել մինչև անգամ իմ տեսածս հրաշքների կէսը: Ահագին կէտ ձկները շատրուանի նման ջուր էին բարձրացնում իրանց շարժուելով և էլի մտնում էին ովկիանոսի տակը: Սառուցի մեծ կտորներ լողում էին ալիքների վերայով և ամեն ըոպէ կարծես պատրաստվում էին մեզ վերայ ընկնելու և խեղդելու: Տեսնում էինք ծովի խորքերում մարջանի կղզիներ, որ շինում են փոքրիկ կարմիր որդերը. նոքա սիրով աշխատում են հազարաւոր տարիներ: Պատահում էին և բարձր, ժայռոտ կղզիներ, նոցա վերայ ոչ ոք չի ապրում բացի մեծ ու փոքր թռչուններից, որոնք անդադար պտույտներ էին անում նաւի շուրջը:

«Մենք գնացինք դէպի հեռու հիւսիսը, որտեղ երբէք ձիւնը չի հալվում. այնտեղ մենք տեսանք մեր առաջ և մեզ վերայ հիւսիսափայլն իրան զարմա-

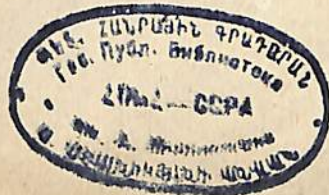
նախ՝ գեղեցիկ փայլով: Մենք գնացինք
և հեռու հարաւ և տեսանք այնպիսի
սիրուն ու պայծառ աստղեր, որ առաջ
երբէք չէինք տեսել. նոքա այնպէս էին
փայլում, որ դժուար է երևակայելը:
Մենք նաւեցինք և դէպի արևելք ու ա-
րևմուտք և շատ փորձանքների հանդի-
պեցինք, բայց ամեն տեղ էլ անվտանգ
մնացինք:

«Բայց ահա հասաւ և մեր վերջին
նաւարկութիւնը: Լաւ եմ յիշում ամա-
ռուան այն արև օրն, երբ նաւն իմ
հայրենի ափից ճանապարհ ընկաւ. դէպի
հեռու տեղ, դէպի Հորնի հրուանդա-
նը: Այդ ճանապարհորդութեան ժամա-
նակ ես կարողացայ տեսնել իմ հայրենի
անտառի մնացորդը, որն արևի լուսից
երևում էր կանաչ ոսկեգոյն: Իմ դարե-
ւոր կեանքիս յիշողութիւնները պատկե-
րացան իմ առաջ, երբ տեսայ այդ սի-
րուն և անմոռանալի անտառը: Ձեր պա-
պը, սիրելի երեխաներ, այն ժամանակ

գեռ երիտասարդ էր և մեր նաւի նա-
ւապետն էր:

«Այդ առաջին նաւն էր, որը նրա
հրամանի տակ էր և այդ պատճառով էլ
նորա համար պարծանք էր: Մենք ար-
դէն Ատլանտեան Ովկիանոսի կէս ճա-
նապարհն անցել էինք, երբ սաստիկ փո-
թորիկ բարձրացաւ և այնպէս պատռեց
առաջատներն, ու կայմը վնասեց, որ կո-
տրուեց կայմը և ալիքները նաւին քը-
շեցին դէպի ժայռը, որտեղ նա կտոր
կտոր եղաւ:

«Նաւապետը և ծառայողներն, ինչ-
քան որ կարողացան, հաւաքեցին լողա-
ցող գերանները: Նոքա պարաններով գե-
րաններն իրար կապեցին և մի լաստ սար-
քեցին. յոյս ունէին գոնէ նորա վերայ
մի կերպ ջրի երեսին մնալ, մինչև որ
պատահէր մէկ ուրիշ նաւ և նորա նա-
ւապետը տեսնելով մեզ դժբախտներին,
մեզ ընդունէր իրան մօտ: Ես կազմում

էի լաստի մէկ մասը. մենք ալիքների վերայ այս ու այն կողմն էինք ճոճվում, մինչև որ մեր պաշարը վերջացաւ. մենք ուտելու և խմելու էլ ոչինչ չունէինք:

«Ախ, սիրելի երեխաներ, թէ գիտենաք, ինչպիսի մեծ դժուարութեամբ ձեր պապն աշխատում էր քաղցած ու ծարաւ նաւաստիներին յոյս տալ և մխիթարել. մինչև որ մէկ անգամ մի նաւ երևայ:

«Լաստի ծառայողները փորձեցին կանչել, բայց նոցա ձայնը դուրս չէր գալիս կոկորդներից, որովհետև չորացել էին ծարաւից: Բարեբախտաբար նաւից նկատեցին լաստը և նաւակ ուղարկեցին ուժից ընկած մարդկանց օգնութիւն հասցընելու: Եւ այդպէս նոցա բոլորին էլ ընդունեցին և ինչ որ պէտք էր տուին: Նաւապետը, ձեր բարի պապը, կամենալով այդ կրած նեղութիւնների համար մէկ որ և է յիշատակ ունենալ, իրան հետ

առաւ լաստի գերաններից մէկը և նա հէնց ինձ ընտրեց: Վերջապէս նաւը մըտաւ Տեմզա գետը: Ինձ բերին Լօնդօն և տուին հմուտ արհեստաւորի ձեռքը: Նա ինձ շինեց մի սիրուն գաւազան. յղկեց ինձ, փալլ տուեց, պղնձէ կօշիկ հագցրեց իմ միակ ոտքիս և գլխիս ծածկեց արծաթէ գլխարկ: Ամեն անգամ, երբ ձեր պապը գնում էր ծովով, ես նորան հետևում էի: Իսկ երբ նա վճռեց էլ ծովով չճանապարհորդել և բնակուեց այս գեղեցիկ տան մէջ, ես էլ նորա հետ մնացի և դառալ նորա զբօսանքի ընկերը:

Պապի գաւազանն իւր գլուխը դրեց բազկաթռռի թւերի վերայ, ոտքն երկարացրեց դէպի գորգը և լռեց: Կարելի է էլ բան չկար պատմելու կամ գուցէ նա քնեց...

Միւս առաւօտն, երբ մեր պապն ուրախ և առողջ եկաւ մեզ հետ նախա-

ճաշելու, մենք նորան պատմեցինք ամեն
բան, ինչ որ լսել էինք նորա գաւաղա-
նից: Եւ նա հաստատեց, որ մեր բոլոր
լսածներն ուղիղ էին:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0376905

Եռյն թարգմանչինն

1. Յովհան Գուտտէնբերգ . . . —	15
2. Դօքտօր Զէններ . . . —	20
3. Մանկական թատրոն . . . 1 —	
4. Իրսէնի, Նօրա . . . —	30
5. Լիբ Արբայ . . . —	5
6. Գայլ . . . —	3
7. Թուղթ և հին գրքեր (Օստրոգորսկի) . . . —	5
8. Տիրուացի աղջիկ, Օստրոգորսկու ժողովածուից: Ժլատ, Գ. Կրարբի —	5

